

Կ Ի Ր Ա Կ Ի Օ Ր Ը

Պատմութեան Գրող

Միննա Կանսի

Երկու տարի սրանից առաջ Հէլսինգֆորսում մեռաւ Ֆինլանդիայի առաջնակարգ կին-գրող Միննա Կանս, որի դրամատիկական հեղինակութիւնները մեծ ընդունելութիւն են գտել ոչ միայն իր հայրենիքում, այլ և հարեան Շվեցիայում: Ֆինլանդի գրողի աշխատութիւնները նշանաւոր են ոչ այնքան զեղարուեստական տեսակէտից, որքան իր խոր հայեացքներով և ժողովրդի կեանքի բազմակողմանի ուսումնասիրութեամբ: Միննա Կանսը պաշտպան է հանդիսանում բոլոր տառապեալներին և ճնշուածներին, նամանաւանդ իրաւազուրկ կանանց. նա գիտակցական ֆէմինիստ էր:

Ուսանելի է հեռաւոր հիւսիսի այդ եռանդուն զաւակի կենսագրութիւնը:

Միննա Կանսը ծնուել է Տամէրֆորս գործարանային քաղաքում 1844 թուականին: Նրա հայրը, մի հասարակ ջուլհակ բանուոր, միշտ պարծենում էր իր փոքրիկ աղջկանով, որովհետեւ սա արդէն հինգ տարեկան հասակում գիտէր կարդալ, երգել և նուագել: Երբ Միննան ութ տարեկան էր, հայրը տեղափոխուեց Կուօպիօ, ուր բացեց բրդեղէնի խանութ: Այդ ժամանակուանից փոքրիկ աղջիկն սկսեց յաճախել տեղական չվեդական ուսումնարանը: Տարրական դպրոցը վերջացնելուց յետոյ նա մտնում է Իւվասկիւլայի ուսուցչական սեմինարիան, բայց ուսումը դեռ չաւարտած ամուսնանում է իր ուսուցիչ Ի. Կանտի հետ:

Այդ ամուսնութիւնը բախտ չը բերեց նրան. ամուսինների բնաւորութիւնները շատ էին տարբեր միմեանցից:

Ի. Կանսը այդ ժամանակ մի լրագիր էր հրատարակում, որին աշխատակցում էր և իր կինը: Այդպիսով Միննա Կանսը

մտնում է գրական ասպարէզը և իր կծու գրչով պատճառ է դառնում իր ամուսնու լրագրի խափանման: Շուտով նրանք իրաւունք են ստանում հրատարակել մի ուրիշ լրագիր: Դրա մէջ դուրս եկաւ Միննա Կանտի առաջին դրամատիկական գերուածքը՝ «Գողութիւն» անունով:

Այդ ժամանակ նրա ամուսինը մեռնում է և թողնում կնոջն ու եօթ երեխաներին առանց որ և է միջոցի: Սակայն այրին եռանդը չէ կորցնում և շարունակում է պարապել գրականութեամբ:

«Գողութիւն» դրաման արժանացաւ պարգևի «Ֆինական գրականական ընկերութեան» կողմից և շուտով երևաց բեմի վրայ, ուր մեծ աջողութիւն ունեցաւ և մտաւ մշտական ըէպէտոլարի մէջ: Չը նայած այդ աջողութեան, Միննա Կանտը անկարող էր, իր ապրուստը հայթայթել միմիայն գրական աշխատանքի եկամուտով: Նա ստիպուած էր հօր օրինակին հետեւել և բացել բրդեղէնի խանութ: Մի և նոյն ժամանակ նա ջանասիրութեամբ լրացնում էր իր կրթութիւնը նշանաւոր հեղինակներին ուսումնասիրելով: Նրա բնաւորութեան կազմակերպուելու վրայ մեծ ազդեցութիւն ունէին Գէորգ Բրանդէսը, Տէնը, Սպենսէրը, Միլը, Բօկը և Տօլստոյը, որոնց մտքերը աշխատում էր տարբերակնացնել իր ազգակիցների մէջ:

Իր գրուածքներում նա պաշտպանում է ճշուած ժողովրդի իրաւունքները, պաշտպանում է աղքատին հարուստի դէմ, կնոջը՝ հնացած և անարդար օրէնքների դէմ: Այդ բոլորը գրուած է պարզ և հասկանալի ոճով:

1891 թուականին նա հրատարակեց մանր գրուածքների երկու ժողովածու, ուր անխնայ և շեշտակի կերպով մատնանիչ է անում հասարակական կազմի պակասութիւնների վրայ, նրկարագրում է կեանքի դառնութիւնները, անհատի ու հասարակութեան միջև մղած պայքարը, և լոյս է հանում բանուորի ճշուած գրութիւնը: Իր մի քանի գրուածքներում, ինչպէս օրինակ՝ «Աղքատութիւն» և «Պանութպան կինը» վիպասանութիւնների մէջ, հեղինակը մեծ տաղանդով կարողանում է միացնել տէնդէնցիան գեղարուեստի հետ, հանդարտ-օրգելտիւ կերպով ցոյց տալով իր վառ զգացմունքը դէպի աղքատներն ու ճշուածները:

Միննա Կանտի առաջին դրամաները («Գողութիւն» և «Բօյնիլա») չառ թարմ են և ըէպիգրամից ոչ գուրկ: Երկուսն էլ մի և նոյն սթարզ բովանդակութիւնն ունեն և վեր են առուած միջին դասակարգի կեանքից. մինչդեռ հետեւեալ դրամայով՝ «Բանուորի կինը», Միննա Կանտը պաշտպան է հանդիսանում

բանուոր և չքաւոր դասակարգի: Այդ դրաման պատկերացնում է բանուորի կնոջ ծանր կեանքը: Ծոյլ և արբեցող ամուսինը տանջում է իր կնոջը՝ վատնելով նրա աշխատած փողերը գինեաներում:

Կանտը չեշտում է այն երեւոյթը, որ այդպիսի վատ ամուսիններին հովանաւորում է օրէնքը, որի համաձայն տղամարդը կատարեալ տէր է իր կնոջ ունեցածին: Դրաման վերջանում է նրանով, որ կինը չը դիմանալով չարչարանքներին՝ մեռնում է. իսկ մարդը պատրաստւում է ամուսնանալ մի ուրիշ աղջկայ հետ, որին, ի հարկէ, սպասում է նոյն վիճակը: Գրուածքի մէջ թէև տէնդէնցիան շատ է աչքի ընկնում, բայց ամբողջը ջերմացրած է խորին համակրանքով և սիրով, իսկ լեզուն կենդանի է ու ազդեւ և հարուստ ժողովրդական դարձուածներով:

«Անբախտութեան զաւակներ» դրամայի նիւթը վերցրած է նոյնպէս աղքատ դասակարգի կեանքից. այստեղ նա պարսաւում է ընդհանուր կազմակերպութեան թերի կողմերը, որոնց չնորհիւ շատ մարդիկ ստիպմամբ դիմում են դողութեան և աւանդակ կեանքի: «Քահանայի ընտանիք» գրուածքում հեղինակը նկարագրում է հօր և որդիներանց դադափարների ու հայեացքների զանազանութիւնը: Մեծ պայքարից յետոյ, վերջապէս, հայրը մնալով առանց դադափարակիցների՝ հաշտւում է իր որդիներանց հետ, ընդունելով, որ նոր ճշմարտութիւնները պէտք է բռնեն հսերի տեղը, և որ կեանքը պէտք է ազատ դարգանայ, եթէ միայն մարդ ուզում է առաջադիմել և բարգաւաճել:

«Սիւվի» դրաման ներկայացնում է մի հոգեբարանական էտիւդ մի երիտասարդ և միամիտ կնոջ, որ ստացած է լիւնում վատ և թերի կրթութիւն: Սիւվին ամուսնանում է տարիքով իրանից աւելի մեծ մի մարդու հետ, որին չէ սիրում: Նա շուտով գրաււում է մի երիտասարդով և ցանկանում է ամուսնական կապերը խզել, բայց ամուսինը արգելում է այդ, յենուելով օրէնքի վրայ: Այդ արգելքը Սիւվին աւելի է գրգռում և նա թունաւորում է իր ամուսնուն:

Բացի դրամաներից Միննա Կանտը, ինչպէս վերև յիշատակեցինք, գրել է զանազան պատմութեան, որոնցից մէկի թարգմանութիւնը չվէդերէնից բերում ենք այստեղ՝ ընթերցողներին ցոյց տալու համար Փինուհի հեղինակի ոճի և մտքերի արտայայտութեան ձևը:

Կ Ի Ր Ա Կ Ի Օ Ր Ը

Երբ ես առաւօտը զարթեցայ, գլխումս մի ծանրութիւն էի զգում և հոգեպէս ճնշուած էի: Անկողնիցս իսկի չէի ել ուզում վեր կենայ: Ամենամեծ ուրախութեամբ ես կը շարունակէի քնել, քնել նոյն իսկ մինչև կեանքիս վերջը:

Բայց իմ մշտական գլխացան ինձ հանգստութիւն չէր տալիս: Դա սովորական գլխացաւ չէր, և յամենայն դէպս ֆիզիկական ծագում չունէր: Հոգիս էր ցաւում ու ճնշում և՛ միտքս, և՛ զգացմունքներս: Բոլոր ոյժերս գործ դրեցի այդ ցաւը յաղթելու համար, բայց իզո՞ւր... հարկաւոր էր համբերութիւն և համբերութիւն: Ժամանակով կ'անցնի...

Ես փորձեցի ինքս ինձ ծաղրելով եռանդս բարձրացնել:

Երևի սա մելանխոլիա է, կամ թէ այն է՝ ինչ որ գերմանացիք weltenschmerz են անուանում—մտածում էի ես: Պէտք է վեր կենալ, մոռանալ, յաղթել այդ ամենը և սկսել աշխատել, այն ժամանակ առողջութիւնս էլ կը լաւանայ: Վերկացայ, լուացուեցի և հագնուեցի: Երեխերքս շուրջս աղմուկ էին բարձրացրել: Ես ցանկանում էի նրանց վրայ բարկանալ, բայց ինձ զսպեցի. ազմկալի խաղերը շատ նորմալ և առողջարար են երեխաների համար—համոզում էի ինքս ինձ: Նրանց կռիւները ինձ աւելի էին բարկացնում, բայց ես ուզում էի ինձ մինչև վերջը զսպել:

Նեարդերս բոլորովին գրգռուել էին աղմուկից, ես

չատ շտապով սկսեցի հագնուել, կարծես, հրդեհի էի գնում: Դողդոջուն ձեռքերով մաղերս սարքեցի և վազելով գնացի մի հեռու սենեակ, դահլիճի յետևը. այնտեղ ոչ մի ձայն չէր լսուում: Դուռը յետևիցս կողպեցի և ազատ շունչ առայ: Այնտեղ հանդարտ էր և խաղաղ, ես միայն իմ գրքերի հետն էի...

Վերցրի մի գիրք միւսի յետևից, թերթում և քիչ կարդում էի, բայց ես ոչինչ չէի հասկանում կարդացածիցս: Շուտով գիրքը ծնկներիս դրի և աչքերս փակեցի:

—Ախ, եթէ հոգիս կարողանար քնել: Քնած ժամանակ նա չէր տանջուիլ անվերջ գրգռումներից և կեանքի դժուարութիւններից: Նա չէր յուսալ և չէր սպասիլ անկարելին: Ես չէի կարող մարտնչել տխրութեանս հետ, որ կարծես բոլորովին ջարդել էր ինձ ինչպէս մի քար իր ծանրութեամբ: Եւ դարձեալ հին, անիծուած հարցեր էին գալիս միտքս:

—Ինչո՞ւ համար ենք մենք այստեղ և արդեօք ի՞նչ նշանակութիւն ունեն մեր ձգտումները: Ի՞նչ դուրս կը գայ մեր աշխատանքից, տանջանքից և ցանկութիւններից: Եւ յանկարծ այդ ամենը անմիտ, դատարկ բաներ լինեն: Մարդկային կեանքը այնքան կարճ է, և ոչ մի ջանք չէ կարող նրան երկարացնել... և ինչի՞ համար: Ապրել՝ ուրախութեան, երջանկութեան համար: Բայց ի՞նչ է ուրախութիւն, ի՞նչ է երջանկութիւն. արդեօք կան այդպիսի բաներ...

Եթէ մեր երկրային կեանքը մեր յաւիտենական էութեան մի մասն է և եթէ մեր մէջ կայ անմահ հոգի, որտեղից է այս թուլութիւնը և հոգեկան ոյժերի պակասութիւնը: Եւ որտեղից է մահուան անհրաժեշտութիւնը, որի առջև մենք սարսափում ենք և ուժած սպառ լինում և որ մթնացնում է մեր կեանքը:

Ո՛հ մահը...

Յանկարծ, կարծես, մտքերս կանգ առան և հոգիս լցուեց անհուն սարսափով: Տէր Աստուած, ի՞նչ տան-

ջալի է այդ սարսափը: Ինչ թւում էր, թէ ես կորած եմ, թէ արդէն մօտենում է ամեն բանի սարսափելի վախճանը, և ուղեղս բոլորովին մթնեց: Այդ ժամանակ եկեղեցու զանգի ձայները լսուեցին: Ձայնի ակիքները գալիս լցնում էին սենեակս և ուշադրութիւնս գրաւում: Ես պատուհանից դուրս նայեցի. մարդիկ մտախոհ, շտապով եկեղեցի էին գնում:

Եկեղեցի:

Այո, ես էլ պէտք է գնամ այնտեղ: Ինչպէս եմ ես մոռացել: Երեւի գօտել էի, չէի հասկանում հիւանդութիւնս և այդ պատճառով մոռացել էի այդ հիւանդութիւնը բժշկելու միակ միջոցի մասին: Հիմա յանկարծ ամեն բան պարզուեց: Հիմա հասկանում եմ, որ հոգուս խորքում կայ մի զգացմունք, որի մասին պէտք էր խնամք տանել, որ առանց խնամքի մեծ տանջանքներ է առաջացնում և տանում դէպի ժամանակակից ոգու հիւանդութիւնները: Եւ միթէ կարող է ուրիշ կերպ լինել: Մենք մոռանում ենք կենաց աղբիւրը և ծարաւ հոգին տանջում է, չիմանալով ինչով յագեցնել իր ծարաւը: Մենք չենք թոյլ տալիս նրան դիմել այդ աղբիւրին իր միակ ճանապարհով, որ հաւատն է:

Շտապով հագնուեցի, վերցրի աղօթագիրքս և դուրս եկայ: Թարմ, պայծառ առաւօտ էր: Եկեղեցու սպիտակ պատերը փայլում էին առջևս: Երբ ես մտայ, օրդանը արդէն դղրդում էր և աղօթողները սաղմոս էին երգում:

«Լեր իմ Աստուած, ապաւէն և տեղի ամուր կեցուցանել զիս. զի հաստատութիւն իմ և ապաւէն իմ դու ես: Աստուած իմ, փրկեա՛ զիս 'ի ձեռաց մեղաւորի, 'ի ձեռաց անօրինի և անիրաւի»:

Սիրտս մեղմացաւ: Այդ խօսքերը, կարծես, մի տաքութիւն և ուրախութիւն մտցրին սրտիս մէջ: Ես նրա տեցի նստարանի վրայ, պատրաստ լսելու ժամասացութիւնը, ինչպէս մի փրկութեան լուր:

Քահանան սեղանի առջև կարդաց ապաշխարան-

քի աղօթքը: Ես մեծ ուշադրութեամբ լսում էի ամեն մի խօսք. աղօթքի պարզութիւնը և վսեմութիւնը հիացնում էր ինձ: Ամեն մի խօսք մտնում էր սիրտս և ինձ շարժում: Այդ րոպէին ես բոլորովին երջանիկ էի և լիովին պատրաստ՝ ընդունել այդ ճշմարտութիւնը, դէպի որը ես ծարաւ էի զգում:

Ապա քահանան բարձրացաւ ամբիոն և սկսեց խօսել մեղքի մասին: Նա պատմեց, թէ ինչպէս Ադամը և Եւան ընկնելուց առաջ կատարեալ էին և թէ ինչպէս մեղքը նրանց վայր ձգեց...

Քարոզի այդ սկիզբը ինձ սառցրեց: Ի՞նչ հարկաւոր էր այդքան հին և հեռաւոր օրինակները վերցնել, երբ առօրեայ կեանքը անթիւ օրինակներ է տալիս մեզ: Բայց երևի եկեղեցական սովորութիւնները ստիպում են նրան այդպէս խօսելու, — ասացի ես ինքս ինձ. չարժէ արտաքին ձևերին այդքան նշանակութիւն տալ, երբ էութիւնը նոյնն է մնում:

Ես սպասեցի շարունակութեանը և լսում էի առաջուայ պէս ուշադրութեամբ:

Բայց, աւանդ, քահանայի խօսքերը մէկ ականջովս մտնում էին, միւսովը դուրս գալիս: Նրա ասածը միայն խօսքեր էին, ըմբռնելու և ընդգնելու ոչինչ չը կար...

Ես սպասում էի գլխաւոր մտքին: Քարոզի նիւթը վերաբերում էր Քրիստոսի գալստեան:

Աւետարանում կարդացի.

«Թող սէրն անկեղծ լինի. երես թեքեցէք չարութիւնից, յարեցէք ճշմարտութեան, եղէք եղբայրասէր, վարուեցէք միմեանց հետ քնքշութեամբ»:

Այդ խօսքերի մէջ կար խաղաղութեան, հաշտութեան և եղբայրութեան ոգի: Իսկ քարոզչի խօսքերը այդ ոգով չէին ասուած:

— Հաւատացէք, Քրիստոսի գալուստը մօտենում է: Եւ այն ժամանակը ընտրեալները երջանիկ կը լինեն. իսկ աշխարհիս փառք ունեցողներից շատերը, որոնք

հիմա զուարճանում են, կ'ընկնեն յաւիտենական կրակը, ուր կը լինի լաց և ատաճների կրճտոց: Այստեղ նրանք վայելում են իրանց կարճատե զուարճութիւնները, այնտեղ կը սկսուեն նրանց համար անվերջ, տանջանքներ: Ուստի զգոյշ լինենք այդպիսիների հետ, չը մօտենանք նրանց, որպէս զի չը պղծուենք: Աղաչենք Տիրոջը, որ նա շուտով գայ, փրկէ մեզ և դատէ նրանցից...

Քարոզը բառ առ բառ չեմ յիշում, բայց միտքն այդ էր: Իմ բարեպաշտ տրամադրութիւնը և տաք զգացմունքս անցան:

Մի առժամանակ անտարբեր լսում էի: Սիրտս մի բարկութիւն մտաւ և մի վառ ցանկութիւն հակաճառելու այդ քարոզչին, որ աղաւաղում էր Քրիստոսի պայծառ և պարզ վարդապետութիւնը: Քահանան աղօթում էր՝ մեղաւորներին անմեղներից շուտափոյթ դատելու համար. իսկ ես կ'ասէի.

—Տէր, թող Քո գալուստը կայանայ այն ժամանակ, երբ մեր մոլորեալ եղբայրները և քոյրերը ճշմարտութեան ճանապարհը կը գտնեն:

Ողորմիր նրանց, որպէս զի ոչ մէկը չը կորչէ յաւիտեան:

Իսկ արդարներին ես կ'ասէի.

—Գնացէք, ամբողջ աշխարհիս երեսին գտէք մոլորեալներին և քարոզեցէք ճշմարտութիւն:

Մի խնայէք ձեր ոյժերը, որովհետեւ եթէ դուք արդար էք, դուք Քրիստոսի այգումը ջանասէր բանուոր պէտք է լինէք:

Բայց... Ի՞նչ հետեւանք կ'ունենար իմ այդ կոչը: Ինձ խելագարի տեղ կ'ընդունէին, կը ծաղրէին, կը պատժէին՝ եկեղեցու մէջ աղանդ տարածելու համար: Ինձ վրայ մատով ցոյց կը տային, ասելով. «Ինչո՞ւ սրան խելագարանոց չեն տանում»:

Եւ գուցէ նրանք արդար լինէին: Չէ՞ որ ուրիշները բոլորովին հանգիստ նստած էին եկեղեցում և ոչ մէկում չէր երևում գրգռանք կամ կասկած: Ժամասա-

ցութիւնից յետոյ նրանք կը ցրուէին բաւականութեամբ, ամեն մէկը հաւատացած լինելով, թէ հէնց ինքն էլ ընտրեալներէից մէկն է, որոնց համար արքայութեան դռները բաց են: Միայն ես էի տանջուում՝ խաղաղութիւն և հանգստութիւն չը գտնելով...

Աչքիս առաջին ամեն բան խառնուեց: Քահանայի ձայնը կարծես թէ հեռուից լսուած մի դղրդոց էր, եկեղեցում շարժուող ժողովուրդը մեռած մարմիններ էին երևում:

Ես ձեռքերս սեղմեցի երեսիս և վախեցած կորագայ աղօթագրքիս վրայ: Ի՞նչ է կատարուում ինձ հետ: Ինչո՞ւ է արիւնը այդքան արագ շրջում երակներումս: Ինչո՞ւ մի ինչ-որ բան խեղդում է ինձ և ես, կարծես թէ՛ կրակի մէջ այրուելիս լինէի: Ո՞րտեղից են այս փոթորկալի, տանջալի զգացմունքները, որոնց առջև ես թոյլ եմ: Չէ՞ որ ես հէնց այսօր զգում էի կեանքի ոչնչութիւնը: Ուրիշներն ինձնից խելօք են. նրանք այդչեն մոռանում և բաւականանում են քչով...

Այդ պատճառով նրանք բախտաւոր են և նրանց հաւատը իմ հաւատիցը հաստատ:

Իմ ուրախալի հանգստութիւնից մի նշոյլ էլ չէր մնացել. ամեն բան անհետացել էր, կարծես, թէ բամբին էր տարել: Երեւի ես սապնի պղպճակի յետեւիցն եմ վազել: Հիմա նա պայթեց եւ մնաց միայն դատարկութիւն եւ ամսոսանք անհետացած իղձերի համար:

Այժմ ես հաւատացած էի, որ կեանքի աղբիւրը այստեղ չէր բղխում, որտեղ ես նրան որոնում էի: Արդեօք կը գտնեմ այդ աղբիւրը մի ուրիշ տեղ:

Տաք արտասուքները թրջեցին երեսս: Ես լալիս էի անմխիթար: Մի և նոյն ժամանակ ես զգում էի, որ մօտս նստած մարդիկ ինձ նայում էին զարմացած և ինձ խղճում:

Թո՛ղ նայեն,—մտածում էի ես լալով: Բայց յանկարծ մի բարկութիւն եկաւ վրաս:—Ինչո՞ւ են նրանք հետաքրքրութեամբ ինձ նայում: Ի՞նչ եմ ես նրանց

համար: Ես նրանց զգացմունքները չեմ ճանաչում, նրանց հաւատը չեմ հասկանում, նրանց յոյսերը ինձ համար օտարոտի են: Նրանց ուրախութիւնը և տխրութիւնը ինձ չեն դիպչում... Մենք զանազան աշխարհների ենք պատկանում... Ուստի թող նրանք թողնեն ինձ հանգիստ, թող ազատեն ինձ իրանց կարեկցութիւնից:

Բայց հետաքրքիր հայեացքները հետեւում էին ինձ... Տանջուած էի, այլ ևս չէի կարողանում տանել այդ բոլորը և վերկացայ, հեռացայ քարոզի մէջտեղը: Փողոցում ես ինձ բոլորովին մենակ զգացի: Տէր իմ, ի՜նչ մենակութիւն: Մարդիկ մօտովս անցնում էին, բայց նրանք ինձ համար օտար էին. նրանց հայեացքներումն էլ ես նշմարում էի այն՝ ինձ համար անդուրեկան հետաքրքրութիւնը: Հոգիս ուզում էր փախչել մարդկութիւնից և հեռանալ անապատ: Իսկ բնութեան խաղաղ գեղեցկութիւնը աւելի էր զգալի՝ այսօր ինձ համար, քան երբ և իցէ:

Լիճը, ձմեռնային ծածկոցով պատած, ցածումը երևում էր բոլորովին ճերմակ ու փայլուն: Լեռնոտ և անտառով ծածկուած ափերը չրջանակ էին կազմում նրան: Միւս ափի վրայ երևում էին խրճիթներ: Քիչ հեռու ջրաղացն էր կանգնած: Հեռուից երևում էր լեռների շղթան: Եւ այդ ամենի վրայ փայլում էր արեւը, սիւռելով իր ուրախ և պայծառ ճառագայթները...

Մի առժամանակ ես կանգ առայ և դիտում էի այդ տեսարանը և քիչ-քիչ տխրութիւնն ու դառնութիւնը ցրուեցան: Ինձ թւում էր, թէ բնութիւնն ասում էր.

—Աստուծու տիեզերքը մեծ է: Նրա տարածութեան մէջ ցրուած են բազմաթիւ աշխարհներ: Ի՞նչ կը նշանակեն առանձին անհատների մոլորութիւնները մի փոքրիկ երկրագնդի վրայ, եթէ ամեն ինչ ընթանում է մի անգամից նախագծած շաւղով: Ճշմարտութիւնը

չի կորչի, ինչքան էլ մարդիկ աղաւաղեն նրա արտաքին ձևերը:

Ինչպէս արեւը լուսաւորում է աշխարհը, այնպէս էլ ճշմարտութիւնը լուսաւորում է բոլորին, նոյն իսկ և նրանց, որոնք չեն ըմբռնում ճշմարտութիւնը: Իսկ եթէ պատահում էլ է մութ գիշեր, նրան անփոփոխ կերպով հետեւում է արշալոյսը: Եւ այսպէս դիտելով բնութեան քնքոյշ գեղեցկութիւնը, ես հանգստացայ, ինչպէս մի լաց լինող երեխայ հանգստանում է մօր կրծքին:

Անհետացան վհատութիւն, վիշտ, տրտմութիւն ու դառնութիւն: Անհետացաւ բարկութիւնս դէպի բնութեան համբերութիւնը: Բնութեան համար հազար տարիները մի և նոյն նշանակութիւնն ունեն, ինչպէս մի օր, և մի օրը նոյնն է, ինչ որ հազար տարին:

Ձայներ լսեցի. կարծես երազիցս արթնացայ և յետ նայեցի: Իմ յետեւ երեւում էին քաղաքի դռները, փողոցները և հրապարակները. ինձ ամենից մօտ էր մեծ երկյարկանի հիւանդանոցը: Երկինքը հանգիստ էր, բայց սկսել էր մոխրագոյն ամպերով ծածկուել. իսկ երկրի վրայ մարդկային կեանքը եռում էր բազմատեսակ և բազմագոյն: Հարեւան բակից լսում էին սաղմոս երգողների ձայներ, իսկ մի ուրիշից կռուողների և աղաղակների ձայներ: Այնտեղ մի քանի հարբած մարդիկ կուռում էին, իսկ նրանցից ոչ հեռու մի քանի երեխաներ խաղում էին առանց ուշադրութիւն դարձնելու: Փողոցում կանգնած էին մի խումբ զարդարուած աղջիկներ, որոնք ուրախ-ուրախ զրոյց էին առնում: Նրանք մէկ մէկու ականջին փսփսում էին, ծիծաղում և դարձեալ փսփսում... Անշուշտ նրանք պատմում էին քաղաքի վերջին նորութիւնների եւ իրանց սիրահարների մասին...

Ահա անկիւնից երեւացին մի քանի երիտասարդներ՝ մերկ ձիեր հեծած: Նրանք արագութեամբ գնում էին սարի գլխից դէպի լիճ:

— Ճանապարհ, — բղաւում էին նրանք:

—Տէր, ողորմի՛ր,—բացականչեցին աղջիկները եւ փախան փողոցի միւս կողմը։ Նրանք չալրտեցին մի քանի բարկացած խօսքեր. բայց տղերքը այնքան էին գըրաւուած, որ չը լսեցին։ Ձէ որ լաւ է՝ կեանքում գոնէ մի անգամ առաջ գնալ, ո՛չ մի խոչընդոտ չը ճանաչելով, մինչեւ անգամ լինի այդ... ձի հեծած։

Բոլորովին ուրիշ տեսք ունէին այն մարդիկ, որոնք գաւառական հիւանդանոցից էին դուրս եկել։ Մի միջին հասակի մարդ չորեքթաթ տալով դուրս եկաւ հիւանդանոցից եւ նոյնպէս չորեքթաթ տալով սանդուղներից ցաւ իջաւ. այնտեղ մի ուրիշ հիւանդ օգնեց նրան նստել սահնակ։ Սնդամալոյձը գանգատուում էր իր հիւանդութեան մասին, որ գլխաւորապէս ոտներին էր դիպել. երբ ձիու սանձը դրեցին ձեռքերում, նա մենակ գնաց։

Ուրիշ հիւանդներ խմբով էին դուրս գալիս։ Այստեղ կային և՛ ծերունիներ, և՛ միջին հասակի մարդիկ, և՛ անչափահասներ, և՛ մանուկներ, որոնց մայրերը իրանց ձեռքերի վրայ էին տանում։ Մի քանիսը սահնակով էին տուն գնում, միւսները ոտով էին քայլում։ Սմենից շատ աչքի ընկաւ մի գունատ կին, որին մի տղամարդ զգուշութեամբ կունից բռնած էր տանում—երեւի ամուսինն էր։ Նա այնքան զարհուրելի էր, որ խաղացող երեխաները յանկարծ լռեցին, հէնց որ նրան տեսան. իսկ փսիսող աղջիկները մոռացան իրանց խօսակցութիւնները, երբ նա դանդաղ քայլերով անցնում էր նրանց մօտովը։

—Տէր, իմ Աստուած—ասաց նրանցից մէկը։—Ահա մեր կեանքը. մի շաբաթ առաջ ես այս կնոջը տեսայ բոլորովին առողջ, թարմ ծաղկի նման, իսկ հիմա ի՜նչ զարհուրելի է նա։

Ես էլ էի հայեացքովս հիւանդին ուղեկցում, մինչեւ որ նա մտաւ մի տուն, իսկ յետոյ աչքերս դարձրի դէպի հիւանդանոցը։ Մահը եւ տանջանքը բուն էին դրել այդ շինութեան մէջ. բայց առջեւս միայն երկու շարք պա-

տուհաններ էին երեւում, որոնք ոչ մի բան չէին արտա-
յայտում: Պատուհանների վրայ միայն երեւում էին պարզ,
ճերմակ, զարդարանքից զուրկ վարագոյրներ: Փողոցում
էլ հիւանդ չը մնաց: Հիւանդանոցից դուրս եկաւ ինքը
բժիշկը եւ կանգ առաւ սանդուխների վրայ: Ինչի մա-
սին էր նա մտածում: Գուցէ նա պարզ օգուտ չունչ էր
առնում, հանգստանում՝ հիւանդների յոգնեցուցիչ ըն-
դունելութիւնից յետոյ:

Այո, այդ մարդը կենդանի գործով էր զբաղուած:
Նա չէր մերժում, չէր անիծում, չէր արհամարհում
տկարներին, այլ նրանց պաշտպան էր: Նա այդպիսինե-
րին որոնում էր, բուժում եւ բժշկում, ինչքան կարելի
է: Նա կեանքի դաշնակիցն էր մահուան դէմ, եւ նա
չէր վախենում մաքառելուց, մինչեւ որ մահը չը խլէր
իր զօհը նրա ձեռքից:

Իսկ ռրտեղ են մեր հոգեւոր բժիշկները: Ո՞րտեղ են
նրանք, որոնք կարող են որոնել եւ մխիթարել հոգե-
պէս տկարներին, առանց մերժելու եւ դատապարտե-
լու: Չէ՞ որ այդպէս տկարների թիւը մեծ է: Աշխարհա-
լի է տանջանքներով եւ տկարութիւններով... բարոյա-
կան տանջանքներով: Ո՞րտեղ են բժիշկները:

Այո, ռրտեղ են նրանք մեր օրերում:

Մ. Օ.

